

Универзитет у Новом Саду, Филозофски Факултет –
Одсек за историју, Нови Сад

DOI 10.5937/kultura1859070H
УДК 323.1(=161.2)(497.113)"1918"
32:929 Храниловић Ј.
94(497.1)

прегледни рад

БАЧКИ РУСИНИ И ЈОВАН ХРАНИЛОВИЋ У ДАНИМА ПРИСАЈЕДИЊЕЊА ВОЈВОДИНЕ КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ 1918.

Сажетак: На Великој народној скупштини Срба, Буњеваца и осталих Словена Бачке, Баната и Барање, одржаној 25. новембра 1918. године у Новом Саду, учествовали су и Русини. Историографија сматра да је међу 757 посланика био присутан и 21 Русин. Ова мала словенска национална заједница (у Бачкој 1921. године живи 12.071), на тај начин је дала свој допринос присаједињењу Војводине Краљевини Србији. На основу до сада неизучене архивске грађе у раду се истражује учешће Русина на Великој народној скупштини. Русински посланици су потицали из општина Руски Крстур, Куцура, Стари Врбас, Ђурђево и града Новог Сада. Аутор, на примеру месних народних одбора у Ђурђеву и Куцури, доказује да је избор посланика одражавао националну структуру становништва тих насеља и да су њихови житељи у преломним временима деловали као солидарне и јединствене локалне политичке заједнице. Једна од најистакнутијих личности Велике народне скупштине био је новосадски гркокатолички (унијатски), русински свеишеник Јован Храниловић (1855–1924). До данас је у науци био непознат податак да је Храниловић за посланика изабран на збору Русина из Новог Сада, одржаном 23. новембра. Храниловић је

несумњиво представљао русинску заједницу у руководећим телима Скупштине.

Кључне речи: *Русини у Србији, Велика народна скупштина 25. новембра 1918, Јован Храниловић, гркокатоличка црква, историја Новог Сада, Ђурђево 1918, Куцура 1918.*

У јесен 1918. године назирао се крај Првог светског рата. Аустроугарска монархија као сила губитница налазила се у општем расулу и револуционарном превирању. Њени доскорашњи поданици, бројни народи и њихове политичке елите тражили су шансу за остварење својих националних тежњи. Опште политичке прилике имале су свој веран одраз и на на мултиетничном југу Угарске. У очекивању великих промена и доласка победничке војске Краљевине Србије и њених савезника, крајем октобра – почетком новембра, српско становништво и његови политички прваци су организовали своје народне одборе као нове органе власти. Скоро идентичан случај је био и по местима где су живели други народи у тренуцима када су институције старе државе губиле ауторитет и када су локалне заједнице настојале да одрже мир и поредак у својим срединама. Политичка дешавања су се убрзано смењивала. Нова мађарска влада грофа Михаља Карољија је 13. новембра 1918. године у Београду са силама Антанте потписала Војну конвенцију и уједно примирје. Њене преостале војне снаге су се по том уговору повукле иза успостављене демаркационе линије, док је предвиђено да се мађарска цивилна власт, макар на папиру, задржи на напуштеним територијама. У таквим условима Српски народни одбор у Новом Саду, који је у међувремену постао главно политичко тело војвођанских Срба, сазвао је за 25. новембар 1918. године у Новом Саду Велику народну скупштину Срба, Буњеваца и осталих Словена са територије Бачке, Баната и Барање с циљем да се одреди даља политичка будућност ових области. У позиву је био врло прецизно одређен начин бирања посланика од стране локалних народних одбора и већа, у периоду од 18. до најкасније 24. новембра. Избор је организован међу „позваним народима” у оквиру постојећих општина. На сваких хиљаду душа биран је један посланик, а ако би број прелазео хиљаду и по (1000 + 501), општина је имала право да бира још једног делегата. Избори су по местима доиста били спроведени и када се тог понедељка 25. новембра 1918. у великој сали новосадског Гранд хотела састала Велика народна скупштина, њени посланици

су донели историјску одлуку о непосредном прикључењу Баната, Бачке и Барање Краљевини Србији.¹

Данас је у историографији скоро општеприхваћен податак да је на Великој народној скупштини било заступљено 211 општина са 757 делегата, међу којима се налазио и 21 Русин, поред 578 Срба, 84 Буњевца, 62 Словака, три Шокца, два Хрвата, шест Немаца и једог Мађара.² С обзиром на околност да је 1921. године на тлу Бачке (Баната и Барање) живело 11.047 Русина³, односно, по доследној црквеној парохијалној статистици русинских места из те године, 12.071⁴, сложићемо се да се ова релативно мала словенска национална заједница плебисцитарно одазвала позиву Српског народног одбора и дала свој допринос присаједињењу

-
- 1 О присаједињењу Војводине Краљевини Србији: Ракић, Л. Војводина у време стварања југословенске државе 1918. године, у: *Србија 1918. године и стварање југословенске државе*, Зборник радова са научног скупа, уредник Терзић, С. (1989), Београд: Историјски институт, стр. 223-232; Кркљуш, Љ. Војводина у време присаједињења Краљевини Србији, у: *Присаједињење Војводине Краљевини Србији 1918*, Зборник радова са научног скупа одржаног 25. новембра 1992. године у Новом Саду поводом седамдесет четврте годишњице присаједињења Војводине Краљевини Србији 1918, уредник Смиљанић, М. (1993), Нови Сад: Музеј Војводине, Институт за историју Филозофског факултета у Новом Саду стр. 13-24; Његован, Д. (2004) *Присаједињење Војводине Србији*, Нови Сад: Музеј Војводине, стр. 203-248.
  - 2 Pečić, P. (1939) *Povijest oslobođenja Vojvodine*, Subotica: Grafika, str. 310; Gaćeša, N. (1977) *Rusini između dva svetska rata, Godišnjak Društva istoričara Vojvodine*, Novi Sad: Društvo istoričara SAP Vojvodine, str. 300; Biljnja, V. (1987) *Rusini u Vojvodini, Prilog izučavanju istorije Rusina Vojvodine (1918–1945)*, Novi Sad: Dnevnik, str. 26; Ракић, Л. нав. дело, стр. 228; Кркљуш, Љ. нав. дело, стр. 20; Његован, Д. нав. дело, стр. 240; Вељановић, З. (2017) *Југославија потреба или заблуда, Стварање Краљевине Срба Хрвата и Словенаца 1918*, треће издање, Нови Сад: Музеј Војводине, стр. 161; Једини, другачије мишљење заступа, без навођења аргумената (?) Храбак, Б. Словени у Војводини у данима ослобођења, новембра 1918. године, у: *Присаједињење Војводине Краљевини Србији 1918*, Зборник радова са научног скупа одржаног 25. новембра 1992. године у Новом Саду поводом седамдесет четврте годишњице присаједињења Војводине Краљевини Србији 1918, уредник Смиљанић, М. (1993), Нови Сад: Музеј Војводине, Институт за историју Филозофског факултета у Новом Саду, стр. 72; Janjetović, J. (2005), *Deca careva, pastorčad kraljeva, Nacionalne manjine u Jugoslaviji 1918-1941*, Beograd: INIS, str. 126.
  - 3 Гаћеша, Н. Демографске и социјалне прилике у време присаједињења Војводине Краљевини Србији 1918. године, у: *Присаједињење Војводине Краљевини Србији 1918*, Зборник радова са научног скупа одржаног 25. новембра 1992. године у Новом Саду поводом седамдесет четврте годишњице присаједињења Војводине Краљевини Србији 1918, уредник Смиљанић, М. (1993), Нови Сад: Музеј Војводине, Институт за историју Филозофског факултета у Новом Саду стр. 50.
  - 4 Биндас, Д. (1923) Народна штатистика бачко-срмских Русинох 1921. року, *Руски календар*, Руски Керестур: Руске народне просвитне друштво, стр. 131.
-

Краљевини Србији. Ко су били бачко(-сремски) Русини, или једноставно „Руси”, како су их обично именовали војвођански Срби⁵, ко су били њихови прваци, на који начин су се организовали и узели учешће на Великој народној скупштини 25. новембра и, коначно, која су била њихова очекивања од нове јужнословенске државе и шта су на крају од ње добили? На ова питања покушаћемо да дамо одговор у раду који следи, с намером да направимо критички осврт на нека постојећа мишљења у историографији и евентуално их исправимо.

Два документа представљају полазну основу за истраживање наведене теме. Први је *Записник од 12/25. новембра 1918. године*, вођен на првој седници Велике народне скупштине. Том приликом је, наиме, известилац Одбора за оверење мандата посланика, Душан Тушановић, известио Скупштину о броју, националној и родној структури окупљених скупштинара, при чему је даг и поменути број присутних русинских посланика. Није нам познато да ли је оригинал записника данас остао сачуван и где се налази.⁶ Ако по страни оставимо извештај о раду Скупштине објављен у *Српском листу* од 27. новембра 1918. године⁷, као посебан документ *Записник* је у целини публикован у *Споменици ослобођења Војводине 1918*, издатог 1929. године.⁸ Поново је издат приликом обележавања 20-годишњице ослобођења, у књизи *Војводина 1918–1938*.⁹ У оба издања био је наведен податак о присуству 21 посланика Русина. Други незаобилазни документ за нашу тему заправо није извор, већ резултат историографског истраживања и представља списак *Чланова Велике народне Скупштине* наведен по општинама из којих су они долазили. Како закључује Драго Његован, овај списак је први пут на једном месту састављен у публикацији *Војводина 1918–1938*, а некако у исто време (1939) и у књизи (истина,

---

5 Јеремић, Р. (1928) Бачки Руси (Рушњаци, Русини), *Прилози Летопису Матице српске*, год. 1, књ. 1, св. 2, Нови Сад: МАтица српска, стр. 49-67.

6 Овом приликом захваљујемо се уваженим колегама Драги Његовану и Зорану Вељановићу који су нам дали упутства за наше истраживање.

7 Аноним, (14 (27). Новембар 1918) Одлуке Скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена у Бачкој, Банату и Барањи, донесене 12. (25.), *Српски лист*, бр. 17, стр 1-3. Овде се (штампарском грешком ?!) на стр. 2, у Тушановићевом извештају наводи присуство 27 Руса (Русина – Ђ. Х.).

8 *Споменица ослобођења Војводине 1918*. (1929) Нови Сад: штампарија Јовановић и Богданов, стр. 160-167.

9 *Војводина 1918–1938*, Издање Одбора за прославу 20-огодишњице ослобођења и уједињења (1939), Књига 1, Нови Сад: Одбор за прославу 20-огодишњице ослобођења и уједињења, стр. 20-26; Упоредити и: *Војводина 1918–1938*, Књига 1, друго неизмењено издање уредник Његован, Д. (2017), Нови Сад: Одбор за прославу 20-огодишњице ослобођења и уједињења, Музеј Војводине, стр. 39-44.

на више места) Петра Пекића, *Povijest oslobodjenja Vojvodine*.¹⁰ По Његовану, међутим, списак (у *Војводини 1918–1938*) није потпун нити потпуно тачан, стога је овај познавалац теме Присаједињења будуће истраживаче упутио на *Записнике месних народних одбора о избору посланика* и на њихове *пуномоћи* за учествовање у раду Скупштине, који се чувају у архиву Рукописног одељења Матице српске.¹¹ На основу нашег увида у ову драгоцену грађу, чини нам се да постоји велика вероватноћа да је управо она својевремено била главни извор састављачу списка *Чланова Велике народне Скупштине*, као и Петру Пекићу за конкретан сегмент његовог дела. Пре него што се у потпуности усредсредимо на ову релативно обимну грађу смештену у један заједнички архивски предмет, односно тамо похрањена документа која непосредно сведоче о русинском новембарском прегнућу и присуству на Скупштини,¹² морамо се зарад бољег разумевања проблемског дела рада који следи задржати на постојећим ставовима историографије о Русинима у збивањима 1918. године.

Наиме, о овој теми у два наврата је писао истраживач прошлости Русина у Југославији између два светска рата, Владимир Биљња. На једној страни, имајући пред собом Пекићев приказ имена посланика и општина из којих су долазили, Биљња је први покушао да поименично одреди посланике Велике народне скупштине из реда русинске заједнице. На другој страни, Биљња је изнео врло одлучан став о томе да је унијатска, односно гркокатоличка црква којој су Русини припадали, мислећи при том на њено свештенство, била отворено промађарски оријентисана и да је деловала против присаједињења Војводине Краљевини Србији и стварања јужнословенске државе.¹³ Овај Биљњин став прихватио је и Никола Гаћеша, примећујући као интересантну и значајну појаву да међу представницима Русина на Великој скупштини, „није био ни један представник унијатске цркве

---

10 Војводина 1918–1938, стр. 27-58; Рекић Р. нав. дело, стр. 306-310.

11 Његован, Д. (1993) *Документи о присаједињењу Срема, Баната, Бачке и Барање Србији 1918*, Нови Сад: Музеј Војводине стр. 120-121.

12 Рукописно Одељење Матице Српске, Документа посланика ВНС, инв. бр. М 7417. (даље: ПОМС, М 7417)

13 Вијлја, V. *Rusini u Vojvodini*, стр. 26-27; Биљња В. Русини Војводине између Хустетског руског народног савета и Велике народне скупштине у Новом Саду 1918, у: *Присаједињење Војводине Краљевини Србији 1918*, Зборник радова са научног скупа одржаног 25. новембра 1992. године у Новом Саду поводом седамдесет четврте годишњице присаједињења Војводине Краљевини Србији 1918, уредник Смиљанић, М. (1993), Нови Сад: Музеј Војводине, Институт за историју Филозофског факултета у Новом Саду, стр. 209-214.

и малобројне интелигенције, што се објашњава њиховом промађарском оријентацијом”.¹⁴ Могуће под Биљњиним утицајем, идентичан став о улози гркокатоличке цркве, са тезом да њихови пароси нису учествовали у раду Велике народне скупштине, износи и Богумил Храбак. Овај аутор на другом месту чак тврди да Русина није ни било на Скупштини (?!), мада у том контексту прихвата из *Записника* број присутних посланика свих других националности на Скупштини.¹⁵ Речене ставове Владимира Биљње у новије време преузима и Зоран Јањетовић.¹⁶ С друге стране, Владимир Биљња је своју, по нашем суду ипак нетачну претпоставку, градио на историографски утемељеним чињеницама. У остатку Угарске, наиме, већ током друге половине XIX века, гркокатоличка црквена хијерархија, почевши од мукачевских и прешовских епископа или богословског факултета у Ужгороду и тамошње учитељске школе, били су главна полуга мађаризације полумилионског русинског становништва које је насељавало североисточне области државе (данас североисточна Мађарска, источна Словачка и закарпатска Украјина). Поставља се само питање на основу чега је Биљња могао опште црквене и друштвене прилике код угарских Русина по аналогiji да пренесе на живот удаљене и релативно изоловане русинске заједнице у Бачкој и Срему.

По својим коренима Русини су потицали из кнежевине Галиције (западна Украјина) из које су, почевши од XIV века, у таласима колонизације на русинском (влашком) праву настанили јужне стране Карпата пограничне североисточне жупаније Угарске. У Угарску су са собом понели, између осталог, национално име које је чувало успомену на припадност великој руској средњовековној држави и православну веру. У међувремену, њихово свештенство је под притиском католичке цркве и хабзбуршких власти прихватило унију са Римском црквом (Ужгородска унија 1646). У Бачку се први Русини досељавају из североисточне Угарске и делом Галиције четрдесетих година XVIII века, упоредо са другим народима Монархије, након завршетка аустро-турских ратова и протеривања Османлија из ових области. Као слободни коморски поданици, склапају уговоре о насељавању Крстура (1751) и суседне Куцуре (1763). Један од услова за

---

14 Мада је студија Николе Гаћеше публикована пре Биљњине монографије, он је у свом раду користио рукопис овог дела које је пре објављивања дуго стајало на Институту за историју Филозофског факултета у Новом Саду. Гаћеџа, Н. (1977) *Rusini između dva svetska rata*, стр. 300, и напомене бр. 82-83 на стр. 308.

15 Храбак, Б. нав. дело, стр. 65, 72.

16 Јањетовић, Ј. нав. дело, стр. 127, 371.

насељавање око 400 првих русинских породица био је да сви колонисти морају исповедати гркокатоличку веру. Са насељавањем ових места Русини су истовремено подигли и своје цркве и конфесионалне школе. Крстур и Куцура су остала њихова главна и највећа насеља у јужној Угарској. Од 1777. године за Русине на тлу јужне Угарске надлежна је постала новооснована гркокатоличка Крижевачка епископија којој су припадали и поунијађени Срби у Жумберку и Далмацији. Релативно брзо, у недостатку земље и под притиском нових таласа миграције, Крстур и Куцура постају пренасељени и долази до иселавања Русина из ових средина. Трећа русинска колонија у Бачкој настаје у Новом Саду, где је гркокатоличка парохија основана већ 1780. године. У Шид се Русини организовано селе 1803. године на посад Крижевачке епископије и овде се образује њихова прва од седам парохија у сремским насељима. У том непрекидном миграционом процесу Русини су очували свој идентитет само у оним срединама где су успели да оснују црквене општине и конфесионалне школе. После револуције 1848/9. године насељавају Стари Врбас, а седамдесетих година XIX века и Ђурђево, које постаје трећа по величини русинска парохија (основана 1893) у Бачкој.¹⁷ На прелому XIX и XX века русинско друштво је имало изразито неповољну социјалну структуру. У њему доминирају земљорадници који су већином располагали са ситним земљопоседом или су спадали у ред аграрних интересената, беземљаша. Танак слој интелигенције био је ограничен на малобројно свештенство и учитеље, и тек понеког адвоката и лекара.¹⁸ У том периоду, под сталном стегом мађарских државних власти, започиње процес мађаризације који захвата и Русине у Бачкој. Он се манифестује кроз процес претварања русинских црквених школа прво у комуналне, а у наредном кораку државне са мађарским наставним језиком. Русини у Крстуру и Ђурђеву прихватају државне мађарске школе. Њихови сународници у Куцури и Новом Саду су све до краја рата и распада Монархије, уз велики финансијски напор, сачували рад својих конфесионалних школа.¹⁹

Да резимирамо. Када је Српски народни одбор 17. новембра упутио позив Србима, Буњевцима и осталим Словенима да

---

17 Садржајан преглед историје Русина до 1918. године код: Рамач, Ј. (2007) *Руснаци у Јужней Угорској (1745–1918)*, Нови Сад: Войводянска академия наукох и уметносцох.

18 Lebl, A. (1977) *Rusini od 1890. do 1918, ekonomski položaj, Godišnjak Društva istoričara Vojvodine*, Novi Sad: Društvo istoričara SAP Vojvodine, str. 255-273; Gaćeša, N. нав. дело, стр. 275-308.

19 Гарди, Дју. (2004) Школа и друштвена елита при бачванских Руснацох концом XIX століття, *Шветлосці* 1, Нови Сад: Руске слово, стр. 64-73.

изаберу своје представнике и пошаљу их на Велику народну скупштину у Нови Сад, он се што се тиче Русина потенцијално обратио једној релативно малобројној заједници. Истраживач наше теме мора имати на уму да Русини у већем броју у Бачкој тада живе само у пет насеља: Крстуру и Куцури где чине већину, те Ђурђеву, Новом Саду и Старом Врбасу где као мањина живе заједно са Србима и другим народима Монархије.²⁰ На њихово присуство се ипак рачунало у Српском народном одбору. У самом *Прогласу* Русини су, такође, били наведени: „Број [...] руских посланика одредиће њихови Народни Одбори према броју душа по општинама.”²¹

Кад смо већ код гркокатоличке цркве (и Русина), раније поменути историчарима као да је промакла, иначе у историографији добро позната чињеница, да је макар један унијатски свештеник као посланик био присутан на Великој народној скупштини и, штавише, да му је у њеном раду припало врло истакнуто место.²² Реч је била о дугогодишњем новоградском гркокатоличком, русинском пароху Јовану Храниловићу. Овај песник, новинар и уредник, позоришни критичар, политичар и добротворни радник за живота је оставио значајан траг у друштвеном, културном и политичком животу Новог Сада. Храниловић је пореклом био од оних Срба-ускока из Жумберка који су као поданици Хабзбуршке монархије прешли на унију, вероватно још у XVII веку.²³ Родио се 1855. године у ситноплемићкој, гркокатоличкој свештеничкој породици која је дала више свештеника и једног епископа. Та околност је и одредила његов животни позив и дала му могућност за школовање. Након загребачке гимназије, теологију је завршио у Бечу, где је стекао широко образовање и ерудицију. Био је полиглота. За свештеника је посвећен 1878. године и већ као млад упловљава у свет поезије и друштво хрватских књижевника и политике (1886. издаје своје *Жумберачке елегije*). Његов темперамент и начин живота допринео је да се у више наврата нађе у сукобу са крижевачким епископима, један од њих беше и његов рођак Илија Храниловић који га (по казни) шаље на службу код бачких Русина, на кратко у Крстур и Куцуру да прво научи

---

20 Биндас, Д. нав. дело, стр. 131.

21 *Споменица ослобођења Војводине 1918*, стр. 42.

22 Упоредити на пример: Кркљуш, Љ. нав. дело, стр. 20; Његован, Д. (2004) *Присаједињење Војводине Србији*, стр. 240.

23 Видети: Гавриловић, С. О унијаћењу и покатоличавању Срба у Хрватској, Славонији и Угарској (XIII–XIX век), у: *О Србима Хабзбуршке монархије*, Гавриловић, С. (2010), Београд: Српска књижевна задруга, стр. 173–176.

њихов језик, а потом, 1889. године у Нови Сад, на место пароха овдашње сиромашне русинске црквене општине.²⁴ С једним прекидом кад је опет суспендован (1898–1900), Храниловић је у Новом Саду остао пуних 35 година, све до своје смрти 5. августа 1924. године. Проћи ће доста времена док овдашњег унијатског свештеника са именом Јован који се уз то изјашњавао као Хрват није прихватио макар део српске јавности. Међу таквима беше његов имењак и велики пријатељ по перу, песник Јован Јовановић Змај. Временом, Храниловић постаје стални сарадник часописа *Јавор*, *Браник*, као и *Летописа Матице српске*, *Позоришта*, *Стражилова*, *Фрушкогорца*. У политичком смислу, био је југословенски опредељен и гласни противник мађарског утицаја. Барем што се тиче новосадских Русина, Храниловић је најзаслужнији што је њихова црквена школа сачувала своју самосталност и народни језик.²⁵ Након стварања јужнословенске државе, био је члан Демократске странке и уредник њеног новосадског листа *Јединство*.²⁶

У преломним новембарским данима 1918. године Храниловића срећемо на истакнутим местима овог политичког покрета. Од почетка је члан Српског народног одбора у Новом Саду, од ког (4. новембра) добија задужење да одржава везу између Одбора и Хрвата у Петроварадину.²⁷ Пред сам почетак рада Велике народне скупштине биле су одржане две предконференције са циљем да се народни посланици упознају са нацртом одлука; прву у недељу води Јаша Томић,

---

24 Рамач, Ј. (2017) Руснаци у Новим Садзе од 60-их рокох XVIII по крај XIX века, *Русинистични студии – Ruthenian Studies*, 1, Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду, стр. 123-141.

25 За биографију и библиографију Јована Храниловића: *Храниловићева споменица. О 70-годишњици његовог рођења* (18. децембра 1855–1925), уредница Викторија Рисаковић-Југовић (1925) Нови Сад: Новосадска секција Југословенског новинарског удружења; Gurović, D. Jovan Hranilović, čovjek i pjesnik, u: *Jovan Hranilović, Žumberačke elegije i druge izabrane pjesme*, uredio Gurović D. (1986), Zagreb: Žumberački vikarijat, str. 131-142; Kekić, N. Bibliografija Jovana Hranilovića, u: *Jovan Hranilović, Žumberačke elegije i druge izabrane pjesme*, uredio Gurović, D. (1986), Zagreb: Žumberački vikarijat, str. 143-172; Миз, Р. (2016) *Священіки дакедишиного Осецкого викаријату*, Нови Сад: Грекокатолицка парохија св. Петра и Павла, Максима.

26 Попов, Д. (1983) *Српска штампа у Војводини 1918–1941*, Нови Сад: Матица српска, стр. 201-202; Баровић, В. и Пралица, Д. (2014) *Јован Храниловић и новосадска секција Југословенског новинарског удружења*, Зборник Матице српске за друштвене науке, 147, стр. 295-307.

27 Јудин, Јб. (1968) О раду Народне управе за Банат, Бачку и Барању 1918-1919. године, *Зборник за друштвене науке Матице српске* 51, Нови Сад: Матица српска, стр. 8; Упоредити и: Храбак Б. нав. дело, стр. 66.

другу, у понедељак пре подне, Јован Храниловић.²⁸ Он, у 11 сати 25. новембра отвара рад Велике народне скупштине и свечано је затвара својим говором. Изабран је за једног од осам њених председника. На истој скупштини изабран је за члана Великог народног савета, који броји 50 чланова и као својеврсни прелазни парламент доноси уредбе и поставља Народну управу.²⁹ Истог дана након завршетка седнице, на банкету који је у Гранд Хотелу уприличен у част српским и француским официрима, госте између осталих поздравља и „српско-хрватски књижевник” прота Јован Храниловић, одржавши беседу на француском језику (с разлогом смо раније поменули да је Храниловић био полиглота; поред немачког говорио је француски, италијански, пољски, руски и преводио са класичних језика).³⁰ Када је 3. децембра у посету Новом Саду из Београда на лађи стигао војвода Петар Бојовић са штабом Прве армије, беше дочекан од мноштва народа. Војводу Бојовића су пригодним говорима поздравили Аркадије Варађанин у име Српског народног одбора, градски начелник Јован Живојновић и Јован Храниловић у име свих других Словена града.³¹

На основу приказаног, можемо закључити да је свестрано политичко деловање једне такве личности каква је био Јован Храниловић у данима присаједињења Војводине Краљевини Србији надилазило оквире и могућности мале русинске заједнице. Нови Сад је 1921. године имао 39.122 становника, од тога 502 Русина, рачунајући и околна места.³² У том контексту поставља се логично питање да ли је Храниловић деловао посве самостално, мимо „својих” Русина и, што је суштински битно, противно наводним промађарским ставовима гркокатоличке црквене хијерархије у јужној Угарској. Кога је заправо представљао Јован Храниловић на Великој народној скупштини, односно ко га је изабрао за посланика?

---

28 Аноним, (14 (27). Новембар 1918) Одлуке Скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена у Бачкој, Банату и Барањи, донесене 12. (25.), *Српски лист*, бр. 17, стр 1-2; Мирковић, А. Јован Храниловић као председник народне скупштине ослобођења, у: *Храниловићева споменица. О 70-годишњици његовог рођења (18 децембра 1855–1925)*, уредница Рисаковић-Југовић, В. (1925) Нови Сад: Новосадска секција Југословенског новинарског удружења, стр. 19; Кркљуш, Љ. нав. дело, стр. 20.

29 *Споменица ослобођења Војводине 1918.* (1929), стр. 160-167.

30 Аноним, (14 (27). Новембар 1918) Банкет, *Српски лист*, бр. 17, стр. 4.

31 Аноним, (21. новембар (3. децембар)) Долазак војводе Петра Бојовића у Нови Сад са штабом I армије, *Српски лист*, бр. 23, стр. 2-3; Мирковић, А. нав. дело, стр. 19-20.

32 Кицошев, С. Број житеља у граду – од 1694. до данас, у: *Историја Новог Сада*, (репринт издање), Ердуђељи, М. (2002) Ветерник; Дијам-М-прес. стр 2002; Биндас, Д. нав. дело, стр. 131.

Недоумица је тим значајнија, јер је Храниловић постао један од осам председника Скупштине.³³

У једном нашем ранијем раду посвећеном Јовану Храниловићу и његовим заслугама за културно-национални развој бачко-сремских Русина већ смо изнели чињенице у прилог разрешења неких од отворених историографских проблема изнетих у претходном излагању. Наиме, довели смо у питање мишљење да је гркокатоличко свештенство код Русина било противник одржавања Велике народне скупштине, не само због присуства на њој гркокатоличког свештеника Јована Храниловића, већ због околности да је протојереј-ставрофор Јован Храниловић, сем што је био новосадски гркокатолички парох, уједно био и бачко-сремски гркокатолички архиђакон. Дакле, 1918. године највиши по хијерархијском рангу свештеник Крижевачке епархије у овом делу епархије и заступник епископа у канонским и школским визитацијама. Да је Храниловић као гркокатолички архиђакон деловао у сагласју са опредељењем епископа и подређеног му свештенства сматрали смо да указује још један важан аргумент који ћемо изнети у завршном разматрању нашег рада.³⁴ У међувремену, на основу нама доступних нових извора, спремни смо да само оснажимо закључак да је Јован Храниловић на Великој народној скупштини био представник управо Русина и да је Русинима, преко Храниловића, захваљујући уважавању либералног принципа равномерне националне заступљености од стране водећих људи Српског народног одбора, припало једно од осам места председавајућих на историјском скупу 25. новембра 1918. године (по свему судећи 5 Срба, 1 Словак, 1 Буњевац, 1 представник Русина).

У погледу нових извора у вези с Јованом Храниловићем, коначно се враћамо на главни, у уводу рада најављен, поклад наших сазнања, на *Записнике месних народних одбора о избору посланика* и на њихове *пуномоћи* из предмета: Документа посланика ВНО у Рукописном одељењу Матице српске. Тамо проналазимо *Записник о скупштини одржаној дне 23 Новембра 1918. на којој је бирао посланик на народну Скупштину Срба, Буњеваца, Русина и осталих Словена у Бачкој, Барањи и Банату у руској црквеној општини Новосадској*. Састоји се од два листа, писан је на српском језику, ћирилицом. Он нас извештава да се те суботе на збору Русина

---

33 Његован, Д. нав. дело, стр. 240.

34 Гарди, Дју. Улога Ђована Храниловича у друштвеним живото Руснацох у перших рокох Краљовини Сербох, Горватах и Словенцох, у: *Русинистични студии – Ruthenian Studies*, редактор Тамаш, Ју. (2015), Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду, стр. 171-186.

окупило 110 људи чија су имена редом била записана. За председавајућег је изабран прота-парох Јован Храниловић, за перовође Јанко Обровски и Михајло Биреш. Скупштина је „једногласно за посланике Русина Новосадских” изабрала Јована Храниловића и Петра Сакача. Записник су потписали као председник Јован Храниловић (ћириличним писмом, а чини нам се на основу рукописа да је он водио и цео записник) и перовођа Јован (?!) Обровски, а у име присутних, својеручно још четири парохијана: Ђура Колесар, Хрубења Ђура [Грубеня Дюра], Михњак Јанко и Андреј Салонски [Андрей Салонсковъ]. Записник је оверен печатом гркокатоличке парохије у Новом Саду.³⁵ Поред записника сачуване су и две приложене пуномоћи. Прва, за Петра Сакача, коју су потписали председник збора Јован Храниловић, црквени тотор Ђура Колесар и перовођа Михајло Биреш, оверена печатом парохије, као и друга за Јована Храниловића коју, такође уз печат, потписују као потпредседник збора (црквени тотор) Ђура Колесар и перовођа Михајло Биреш.³⁶ Захваљујући овим документима, постаје сасвим јасно да је Јован Храниловић посланик који је на Великој скупштини представљао Русине. Приметићемо овом приликом да је 1918. године Русина у Новом Саду могло бити око 500 душа, а да су они из својих редова изабрали чак два посланика. У тим данима велике одлуке вероватно ником није ни могло пасти на памет да постави питање, пре свега опредељеном југословену Храниловићу, о броју новосадских Русина и броју њихових посланика.

У сваком случају за сада смо идентификовали два посланика Велике народне Скупштине који су заступали новосадске Русине, Јована Храниловића и Петра Сакача. Имајући пред собом *Списак учесника Велике народне скупштине* и истраживање Владимира Биљње који је идентификовао имена 13 Русина присутних на Скупштини³⁷, намера нам је да их упоредимо са сачуваним *Записницима месних народних одбора о избору посланика и пуномоћима*. Врло је незахвално одређивати националну припадност тих људи, јер суштински нигде није записано како су се они појединачно национално изјаснили на Скупштини. Пре бисмо говорили о општинама из којих су долазили русински посланици, односно местима

---

35 *Записник о скупштини одржаној дне 23 Новембра 1918. на којој је биран посланик на народну Скупштину Срба, Буњеваца, Русина и осталих Словена у Бачкој, Барањи и Банату у руској црквеној општини Новосадској*, РОМС, М 7417.

36 *Пуномоћ: Петар Сакач*, РОМС, М 7417; *Пуномоћ: Јован Храниловић*, РОМС, М 7417.

37 *Biljnja, V. Rusini u Vojvodini*, str. 26.

из којих су остали сачувани *Записници* о раду месних скупштина и одбора, јер њихов садржај као прворазредни историјски извор открива политичке прилике и друштвену конјунтуру тих бачких насеља.

У том погледу, посебно је за нашу тему драгоцен *Записник са Народног збора* у Ђурђеву, одржаног у четвртак 21. новембра 1918. године у два сата после подне, ради избора посланика „у Српску Народну Скупштину”.³⁸ Ради се о документу написаном на једном листу са две стране, врло читким рукописом. Из садржаја Записника видимо да је у Ђурђеву деловао заједнички српско-русински месни народни одбор као орган прелазне власти који је бројао 19 чланова, 12 Срба и 7 Русина, међу којима се налазило и име Ђуре Биндаса.³⁹ Ђура Биндас је у том тренутку не само члан месног Народног одбора, већ уједно и гркокатолички ђурђевачки парох, иначе једна од најистакнутијих личности у друштвеном и културном животу Русина између два светска рата.⁴⁰ И ова чињеница демантује став о гркокатоличкој цркви која је наводно била против кидања везе са Угарском и против присаједињења. Збор је за председавајућег изабрао Ђоку Зличиха, а за перовођу Николу Кириловића, који је окупљеним грађанима, а има их око 500-600, прочитао *Проглас* Српског Народног Одбора у Новом Саду. Како је председавајући Зличих установио да „у опћини има 3.502 српски православни и 1.656 руских становника, према томе има се изабрати 4 Србина и 2 Руса за посланика.” Прво су били позвани присутни Срби. Они су једногласно изабрали посланике општине Ђурђево који ће заступати српски народ: др Ђорђа Дунђерског, Ђорђа Зличиха, Ђорђа Илијина и Ђорђа Ђиткова. Након њих су позвани и „бирачи Руси”, који су једногласно за своје представнике изабрали Николу Хархаја (Хархаи, ро русинској ортографији Гаргаї) и Андрију Кишадамова (Киш-Адамов; Адамов је овде надимак). Записник је својеручно потписан од председника и перовође те оверен печатом српске православне општине, како је било и препоручено у *Прогласу*. Поред *Записника*, сачувано је и свих пет пуномоћи посланика из Ђурђева. Оне су биле

---

38 *Записник вођен приликом Народног збора у Ђурђеву који је одржан 8-ог Новембра 1918. године у 2 сата после подне ради избора посланика у Српску Народну Скупштину*, РОМС, М 7417.

39 „Присутни чланови месног Народног Одбора: 1. Ђока Дејановић, 2. Јаша Црни, 3. Сима Отић, 4. Стеван Штевић, 5. Трифун Драгић, 6. Ђура Хромиш, 7. Михаљ Нота, 8. Михаљ Шајтош, 9. Емил Костић, 10. Никола Савин, 11. Паја Манојловић, 12. Паја Шовљански, 13. Михаљ Дудаш, 14. Никола Хархаи, 15. Јанко Ердељи, 16. Ђока Богданов, 17. Лука Отић, 18. Жарко Злоколица, 19. Ђура Биндас.” Исто.

40 Миз, Р. нав. дело, стр. 55-60.

једнообразне, потписане од стране председника Ђоке Зличиха и перовође Николе Кириловића, оверене печатом овадешње српске православне парохије. Вредно је запознати да је исти печат стављен како на пуномоћи српских посланика тако и на пуномоћи Николе Хархаја и Андрије Киш Адамова.⁴¹ Све нам то говори о солидарности и својеврсном јединству Срба и Русина у Ђурђевоу; на овај закључак указује и постојање заједничког месног народног одбора у којем су и једни и други били равномерно заступљени. Из Ђурђевога добијемо нова имена два русинска посланика. Овом приликом морамо поменути и једног од четири српских посланика из истог места. Реч је о Ђорђу Ђиткову. Историчарима је познат податак да је породица Ђитков, односно на русинском Ђитко (Дјтко), потицала од оних Русина који су се први доселили у Ђурђево још пре Револуције 1848/9. године. Живећи у српској средини, временом су прешли на православље, променили презиме у Ђитков и постали Срби.⁴² Владимир Биљња посланика Ђиткова идентификује као Русина.⁴³

Јединство вишенационалног Ђурђевога није било усамљен случај. Не треба ни помињати као опште место у историографији, рад српско-буњевачких одбора на северу Бачке. Ми ћемо овом низу добрих међународних односа и јединства заједнице придружити још једну русинску средину – Куцуру. Из ње је на Велику народну скупштину доспела изгледа само *Сведожба* о куцурском народном збору који је одржан у недељу, 24. новембра 1918. године. Реч је о кратком документу, писаном краснописом на српском језику, ћириличним писмом са мешавином русинске и српске ортографије. *Сведожба* нас обавештава, да су „данашњим куцурским одржаним народним збором, изабрани за изасланике на главни народни збор у Новисад” следећи наведени: „Василиј Москаљ, Јованъ Шанта, Андрија Киш, Јован Финдрик и Михаил Рик.” Исправу су својеручно потписали Андрија Лабош као „председник народнога већа” и уједно писмоводитељ, заједно са Јанком Шариком, бировом [Шарикъ Јанко, биро], тј. првим човеком овадешње општине.

---

41 Пуномоћ: Никола Хархаи, РОМС, М 7417; Пуномоћ: Андрија Кишадамов, РОМС, М 7417; Пуномоћ: Ђорђе Дунђерски, РОМС, М 7417; Пуномоћ: Ђорђе Зличих, РОМС, М 7417; Пуномоћ: Ђорђе Илијин, РОМС, М 7417; Пуномоћ: Ђорђе Ђитков, РОМС, М 7417.

42 Боич, М. (1934) Руснаци у Ђурђеве, *Руски календар*, 1934, Руски Керестур: Руске народне просвитне друштво, 119; Рамач, Ј. (1995) Руснаци у Ђурђеве по крајем XIX вику, *Шветлоси*, 1, Нови Сад: Руске слово, стр. 92; Отић, Љ/Отић, Лю. (1995) *Из прошлости Ђурђевога, Зоз прешлосци Ђурђевога*. Ђурђеве: Месни организациони одбор „250” Ђурђев, стр. 46-47.

43 Вилјња, V. нав. дело, стр. 26.

Веродостојност исправе је оснажена званичним (државним) печатом куцурске општине.⁴⁴ По попису из 1921. године, у Куцури је живело 3.969 становника, од тога Русини су чинили 62,9 % (2.500), Немци 21,8 % (856), Мађари 12,5% (496) становништва.⁴⁵ Солидарност куцурске три заједнице, као и бројчана структура њиховог становништва одразили су се и на избор посланика. Русини су дали три кандидата, Василија Сабо Москаља, Јована (Јоана) Шанту и Андрију Киша, Мађари једног – Јована (Јаноша ?) Финдрика, и Немци једног – Михаила Рика. У овом случају бисмо констатовали да је Куцура послала у Нови Сад на Велику народну скупштину пет својих представника.⁴⁶ Име Василија Москаља на објављеном списку *Учесника Велике народне скупштине* публикованом 1938. године, затим у репринт издању, као и код Петра Пекића погрешно је записано као „Москањ” вероватно због грешке у читању извора; требало би га исправити на Москаљ.⁴⁷

И да не заборавимо, у вези са Куцуром, још једну важну чињеницу за исход наше расправе. Председник куцурског народног већа био је Андрија Лабош који за потребе предстојећег великог догађаја, на српском језику саставља *Сведојбу*. Андреј Лабош млађи, изданак угледне русинске свештеничке породице, у том тренутку је парох гркокатоличке црквене општине у Куцури.⁴⁸ Он је трећи русински свештеник, од пет постојећих гркокатоличких парохија у Бачкој, за кога можемо тврдити да је подржао и организовао избор и учешће Русина на Великој народној скупштини. Тезу о промађарском и антијугословенском расположењу гркокатоличког свештенства код војвођанских Русина демантују, дакле, на изворима засноване чињенице.

У суседном Старом Врбасу такође је било оформљено Народно веће. Остале су нам доступне само пуномоћи издате седморици посланика, чији је избор обављен у четвртак, 21. новембра. Документа су једнообразна, одштампана на

---

44 Сведојба... (Куцора 1918 11. новембра), РОМС, М 7417. Фотографија документа је објављена код: Његован, Д. *Документи о присаједињењу*, стр. 148.

45 Жирош, М. (1997) *Бачванско-сримски Руснаци дома и у швецe*, I, Нови Сад: Грекокатоличка парохија св. Петра и Павла Нови Сад – Руске слово, стр. 492.

46 По Биљњи Куцура даје четири русинска посланика; Виљња, V. нав. дело, стр. 26.

47 Рекић, Р. нав. дело, стр. 307; *Војводина 1918-1938*, стр. 37; *Војводина 1918-1938*, друго неизмењено издање, стр 55.

48 Цап, М. М. (1996) *Церква и школа у Коцури*, Нови Сад: Грекокатоличка парохија св. Петра и Павла. стр. 151; Миз, Р. нав. дело, стр. 197-198.

половини листа на латиничној писаћој машини. Језик пуномоћи је српски, али штампан од стране службеника којем је претпостављано немачки или мађарски језик био матерњи, и оверен службеним (државним) печатом врбаске општине, а на неким од њих као да је уз овај ударен још један печат неразговетне садржине. Пуномоћи су својеручно потписане од стране председника Народног већа Јована Вучерића и перовође Виде Михајловић. На полеђини свих пет докумената стоји потписано одобрење за одлазак у Нови Сад издато 11. (24) новембра од Команде места Врбас, односно у име Команданта 3. батаљона IX пешадијског пука српске војске. Посланици су били: Јован Вучерић (Jovan Vucserity), Аца Живкуцин (Аса Zsivkucin), Милан Поповић (Milan Popovity), Кристиан Штрелинг (Kristian Streling), Филип Реперт (Filipp Reppert), Јанош Урбан (Janos Urban) и Јанко Гадњаји (Janko Gadnyaji).⁴⁹ Последњи, с наше стране наведен у низу посланик, Јанко Гадњаји, именом је био Русин. По матрикуларним књигама, породица Гадњаји (Гадняй или Гадняй) била је једна од првих Русина насељених у Старом Врбасу.⁵⁰ Русинска парохија у Старом Врбасу је 1921. године бројала 700 душа.⁵¹ Избор једног Русина је изгледа одражавао националну структуру становништва овог бачког места.

Од свих бачких насеља у којима су Русини живели, као да је у свом избору каснило једино њихово највеће насеље Бачки Крстур (Бач Керестур, данас Руски Крстур, Руски Керестур). Доступан нам је записник тамошњег народног одбора на чијем челу је био Никола Павлович. Састављен је на једном листу већег формата и у заглављу насловљен као *Сведочба, Од народног одбора Бачкерестурске общини*. Исправа је двојезична, на десној страни стоји текст на српском језику писан русинским ћириличним писмом, а на левој паралелан текст истог садржаја на мађарском језику, оверена је званичним печатом Крстурске општине и својеручно потписана у име Народног одбора од стране Миколе (Николе) Павловича (Pavlovits Miklos). Из исправе сазнајемо да су од овдашњег народа изабрани и изаслани на „одржавајући 26-ог новембра Сабор у Новом Саду”, „Планчак Димитрие, Шовш Петар, Папуга Михаил, Киш Михаил, Головичь Иван и Сабадош Иван”. Исправа је састављена 25. новембра, дакле на

---

49 Punomoć: Jovan Vucserity, ПОМС, М 7417; Punomoć: Аса Zsivkucin, ПОМС, М 7417; Punomoć: Milan Popovity, ПОМС, М 7417; Punomoć: Kristian Streling, ПОМС, М 7417; Punomoć: Filipp Reppert, ПОМС, М 7417; Punomoć: Janos Urban, ПОМС, М 7417; Punomoć: Janko Gadnyaji, ПОМС, М 7417.

50 Жирош, М. нав. дело, стр. 332.

51 Биндас, Д. нав. дело, стр. 131.

дан отварања Велике народне скупштине у Новом Саду, и по среди није била грешка, јер је назначено да су посланици изаслани на Сабор за дан 26. новембар.⁵² С обзиром на то да је ова *Сведочба* остала сачувана у архивском предмету *Документа посланика Велике Народне Скупштине*, закључујемо да су крстурски посланици свакако стигли на Велику народну скупштину, или до краја дана тог 25. новембра или тек на други радни дан скупа. Из документа сазнајемо да их је било шесторица, што и одговара пропису о начину избору посланика. Крстур наике 1921. године има 6300 становника.⁵³ Међутим, у списку *Учесника Велике народне Скупштине*, као и код Пекића изостављено је име последњег наведеног крстурског посланика Ивана Сабадоша.⁵⁴ На оригиналу документа, неко је прво подвукао и затим двапут са кратким косим цртама прецртао (?) црвеном оловком једино ово име, док су остала само подвучена. То очигледно није урађено у време одржавања Скупштине, већ претпостављамо од стране неког истраживача који је накнадно трагао за именима посланика, вероватно састављајући *Списак учесника*. То закључујемо на основу околности да су скоро сви Записници и пуномоћи, истина недоследно, исподвлачени или црвеном или графитном оловком од стране истог или истих лица. Ову, по нама грешку, овом приликом бележимо и исправљамо са бројем од шест имена крстурских посланика. Још реч-две о челнику Крстурског народног одбора, Николи Павловичу, званом Пањски. Реч је о угледном домаћину, власнику Господске крчме у центру села, човеку либералних схватања који је имао великог утицаја на своје суграђане. Као члан Социјалдемократске странке Павлович је 1921. године, истина на кратко, постао председник крстурске општине.⁵⁵

Да закључимо наш преглед доступних имена која се налазе у Записницима и пуномоћима доспелим на Велику народну скупштину. Можемо закључити, да су на Великој народној скупштини били присутни посланици из свих пет бачких насеља, (Новог Сада, Ђурђева, Куцуре, Старог Врбаса и Крстура) где су Русини живели у значајнијем броју и били организовани као заједница. Одазив Русина као и општина у којима су они живели на *Проглас* Српског народног одбора у Новом Саду био је потпун и плебисцитаран. Што се

---

52 *Сведочба, Од народног одбора Бачкерестурске общини*, РОМС, М 7417.

53 Биндас, Д. нав. дело, стр. 131.

54 Рекић, Р. нав. дело, стр. 306; Војводина 1918–1938, стр. 35; Војводина 1918–1938, друго неизмењено издање, стр. 53.

55 Тамаш, Јо. (1992) *Руски Керестур, лѝтопис и историја, (1745–1991)*, Руски Керестур: МЗ Руски Керестур, стр. 409.

тиче броја посланика који су дошли из тих средина, било као посланици по националности Русини или да су били избрани од стране русинске заједнице, односно, да су у ширем смислу представљали општине са русинском већином или да су били само по пореклу Русини, у идеалном случају можемо говорити о њих 17. Надамо се да ће нека будућа истраживања употпунити број од 21 присутног Русина на Великој народној скупштини са новим именима која су остала недоступна овом истраживању.

Не смемо заборавити на раније обећање да ћемо дати још један аргумент у корист тезе да је Храниловић као гркокатолички архиђакон деловао у сагласју са опредељењем крижевачког епископа и подређеног му свештенства. Наиме, није прошло ни једно лето од Велике народне скупштине Присаједињења, а 2. јула 1919. године Јован Храниловић је у Новом Саду опет председавао једној скупштини, овог пута русинској, на којој су окупљени прваци бачких и сремских Русина основали Русинско народно просветно друштво (такозвану Просвету), своју прву националну, културно-просветну организацију на овим просторима од времена досељења. Храниловић је био домаћин и организатор скупа за чије одржавање је благослов дао и крижевачки гркокатолички епископ Дионизије Ђаради. Знамо да је, захваљујући Храниловићевом утицају у Новом Саду, скупштина одржана у Великој сали новосадског магистрата у присуству (његових старих познаника) градског капетана Александра Моча и великог жупана и начелника града Јована Живојновића.⁵⁶ Храниловић је за малу русинску заједницу био личност која ју је представљала не само на Великој народној скупштини, већ и пред властима новостворене Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, када је ваљало за своје националне интересе изборити што боље позиције.⁵⁷ Русинско народно просветно друштво, суштински под јаким утицајем гркокатоличке цркве, постаје зачетник и носилац културно-националног препорода војвођанских Русина између два светска рата. На странама његових часописа и публикација развија се савремена русинска књижевност и литературни језик. Просвета је издавач школских уџбеника на русинском језику за русинске државне школе.⁵⁸ С друге стране, нова држава је, суочена са присуством многољудних и снажних,

---

56 За политичке позиције Јована Живојновића и Александра Моча погледа-ти: Бјелица, С. (2008) *Политички развој Новог Сада између два светска рата*, Нови Сад: Филозофски факултет – Нови Сад, стр. 31-32, 47-49.

57 Гарди, Дју. нав. дело, стр. 171-186.

58 Тамаш, Ју. (1997) *Историја рускеј литературе*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, стр. 70-132.

до јуче државотворних мањина на тлу Војводине, попут Мађара или Немаца, на Русине као словенску мањину гледала благонаклоно. Та благонаклоност се надасве огледала у одобравању рада државних основних школа на русинском наставном језику као суштинског чиниоца културно-националног препорода ове заједнице.⁵⁹

Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, односно Краљевина Југославија ни у симболичној равни није заборављала на личне заслуге учесника Велике народне скупштине у Новом Саду. Јован Храниловић је 1921. године био одликован Орденом Светог Саве IV реда.⁶⁰ Први на листи куцурских посланика, Василиј Сабо Москаљ, такође је за свој рад на културном и политичком пољу био одликован орденом (није нам познато ког ранга) од стране краља Александра.⁶¹ Коначно, могуће повезано с тим низом и нашом темом, крижевачки епископ Дионизије Њаради такође је двадесетих година био носилац Ордена Светог Саве II степена.⁶²

Извор:

Рукописно Одељење Матице Српске, Документа посланика ВНС, инв. бр. М 7417.

ЛИТЕРАТУРА:

Аноним, (4. март 1937) Василиј Сабо-Москаљ, *Русска заря*, число 8, Нови Сад: Културно-национални союз југославјанских Русинох.

Аноним, (14 (27) Новембар 1918) Банкет, *Српски лист*, бр. 17.

Аноним, (14 (27). Новембар 1918) Одлуке Скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена у Бачкој, Банату и Барањи, донесене 12. (25.), *Српски лист*, бр. 17, стр 1-3.

Аноним, (21. новембар (3. децембар)) Долазак војводе Петра Бојовића у Нови Сад са штабом I армије, *Српски лист*, бр. 23, стр. 2-3.

---

59 Janjetović, J. нав. дело, стр. 239, 261, 285, 445-448; Шимуновић-Бешлин, Б. (2007) *Просветна политика у Дунавској бановини: 1929–1941*, Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду – Одсек за историју, стр. 281.

60 Risaković, V. О Јовану Храниловићу, у: *Храниловићева споменица. О 70-годишњици његовог рођења (18. децембра 1855–1925)*, уредница Рисакковић-Југовић, В. (1925) Нови Сад: Новосадска секција Југословенског новинарског удружења, стр. 20-37.

61 Аноним, (4. март 1937) + Василиј Сабо-Москаљ, *Русска заря*, число 8, Нови Сад: Културно-националног сојузу југославјанских Русинох, стр. 4. На овом податку захваљујемо се уреднику часописа Шветлосц, Миколи М. Цапу.

62 Anonim, Njarad Dr. Dionizije, у: *Ko je ko u Jugoslaviji (1928)*, Beograd, Zagreb: Jugoslovenski godišnjak, Nova Evropa, стр. 108.

Anonim, Njarad Dr. Dionizije, u: *Ko je ko u Jugoslaviji* (1928), Beograd, Zagreb: Jugoslovenski godišnjak, Nova Evropa, стр. 108

Баровић, В. – Пралица, Д. (2014) Јован Храниловић и новосадска секција Југословенског новинарског удружења, *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 147, стр. 295-307.

Билјња, В. (1987) *Rusini u Vojvodini, Prilog izučavanju istorije Rusina Vojvodine (1918-1945)*, Novi Sad: Dnevnik.

Билна, В. Русини Војводине између Хустетског руског народног савета и Велике народне скупштине у Новом Саду 1918, у: *Присаједињење Војводине Краљевини Србији 1918*, Зборник радова са научног скупа одржаног 25. новембра 1992. године у Новом Саду поводом седамдесет четврте годишњице присаједињења Војводине Краљевини Србији 1918, уредник Смиљанић, М. (1993), Нови Сад: Музеј Војводине, Институт за историју Филозофског факултета у Новом Саду, стр. 209-214.

Биндас, Д. Народна штатистика бачко-сримских Русинох 1921. року, *Руски календар*, 1923, Руски Керестур: Руске народне просвитне друштво, стр. 130-131.

Бјелица, С. (2008) *Политички развој Новог Сада између два светска рата*, Нови Сад: Филозофски факултет.

Боич, М. (1934). Руснаци у Дјурђове, *Руски календар*, 1934, Руски Керестур: Руске народне просвитне друштво, стр. 115–122.

Вељановић, З. (2017) *Југославија потреба или заблуда, Стварање Краљевине Срба Хрвата и Словенаца 1918*, треће издање, Нови Сад: Музеј Војводине.

Војводина 1918-1938, *Издање Одбора за прославу 20-огодишњице ослобођења и уједињења* (1939), Књига 1, Нови Сад: Одбор за прославу 20-огодишњице ослобођења и уједињења.

Војводина 1918-1938, Књига 1, друго неизмењено издање уредник Његован, Д. (2017) Нови Сад: Музеј Војводине – Одбор за прославу 20-огодишњице ослобођења и уједињења.

Гавриловић С. О унијаћењу и покатоличавању Срба у Хрватској, Славонији и Угарској (XIII-XIX век), у: *О Србима Хабзбуршке монархије* Гавриловић, С. (2010) Београд: Српска књижевна задруга, стр. 150-195.

Гарди, Дју. Улога Йована Храниловича у друштвеним животох Руснацох у перших рокох Краљовини Сербох, Горватах и Словенцох, у: *Русинистични студиј – Ruthenian Studies*, редактор Тамаш, Ју. (2015), Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду, стр. 171-186.

Гарди, Дју. (2004) Школа и друштвена елита при бачванских Руснацох концом XIX століття, *Шветлоси*, 1, Нови Сад: Руске слово, стр. 64-73.

Гаћеша, Н. Демографске и социјалне прилике у време присаједињења Војводине Краљевини Србији 1918. године, у:

Присаједињење Војводине Краљевини Србији 1918, Зборник радова са научног скупа одржаног 25. новембра 1992. године у Новом Саду поводом седамдесет четврте годишњице присаједињења Војводине Краљевини Србији 1918, уредник Смиљанић, М. (1993), Нови Сад: Музеј Војводине, Институт за историју Филозофског факултета у Новом Саду, стр. 49-57.

Гаћеџа Н. (1977) *Rusini između dva svetska rata, Godišnjak Društva istoričara Vojvodine*, Novi Sad: Društvo istoričara SAP Vojvodine, str. 275-308.

Гуровић, Д. Јован Храниловић, човек и песник, у: *Jovan Hranilović, Žumberačke elegije i druge izabrane pjesme*, uredio Gurović, D. (1986), Zagreb: Žumberački vikarijat, стр. 131-142.

Жирош, М. (1997) *Бачванско-сримски Руснаци дома и у швецце*, I, Нови Сад: Грекокатоличка парохија св. Петра и Павла Нови Сад – Руске слово.

Зоран, Ј. (2005) *Deca careva, pastorčad kraljeva, Nacionalne manjine u Jugoslaviji 1918-1941*, Beograd: INIS.

Јеремић, Р (1928) Бачки Руси (Рушњаци, Русини), *Прилози Летопису Матице српске*, год. 1, књ. 1, св. 2, Нови Сад: МАТИЦА српска, стр. 49-67.

Јудин, Љ. (1968) О раду Народне управе за Банат, Бачку и Барању 1918-1919. године, *Зборника за друштвене науке Матице српске* 51, Нови Сад: Матица српска, стр. 5-35.

Кекић, Н. Библиографија Јована Храниловића, у: *Jovan Hranilović, Žumberačke elegije i druge izabrane pjesme*, uredio Gurović D. (1986), Zagreb: Žumberački vikarijat, стр. 143-172.

Кицошев, С. Број житеља у граду – од 1694. до данас, у: *Историја Новог Сада*, (репринт издање), Ердунхели, М. (2002), Ветерник: Дијам-М-прес, стр. 457-462.

Кркљуш, Љ. Војводина у време присаједињења Краљевини Србији, у: *Присаједињење Војводине Краљевини Србији 1918*, Зборник радова са научног скупа одржаног 25. новембра 1992. године у Новом Саду поводом седамдесет четврте годишњице присаједињења Војводине Краљевини Србији 1918, уредник Смиљанић, М. (1993), Нови Сад: Музеј Војводине, Институт за историју Филозофског факултета у Новом Саду, стр. 13-24.

Lebl, A. (1977) *Rusini od 1890. do 1918, ekonomski položaj, Godišnjak Društva istoričara Vojvodine*, Novi Sad: Društvo istoričara SAP Vojvodine, str. 255-273.

Миз, Р. (2016) *Священіки дакедишнього Осецкогo викаријату*, Нови Сад: Грекокатоличка парохија св. Петра и Павла, Максима.

Мирковић, А. Јован Храниловић као председник народне скупштине ослобођења, у: *Храниловићева споменица. О 70-годишњици његовог рођења (18 децембра 1855–1925)*, уредница Рисаковић-Југовић, В. (1925) Нови Сад: Новосадска секција Југословенског новинарског удружења, стр. 19-20.

- Његован, Д. (1993) *Документи о присаједињењу Срема, Баната, Бачке и Барање Србији 1918*, Нови Сад: Музеј Војводине.
- Његован, Д. (2004) *Присаједињење Војводине Србији*, Нови Сад: Музеј Војводине.
- Отић, Љ/Отич, Лю. (1995) *Из прошлости Ђурђевог, Зоз прешлосци Ђурђевог*, Ђурђево: Месни организациони одбор „250“ Ђурђево.
- Рекіћ, Р. (1939) *Povijest oslobodjenja Vojvodine*, Subotica: Grafika.
- Попов, Д. (1983) *Српска штампа у Војводини 1918–1941*, Нови Сад: Магица српска.
- Ракић, Ј. Војводина у време стварања југословенске државе 1918. године, у: *Србија 1918. године и стварање југословенске државе*, Зборник радова са научног скупа, уредник Терзић, С. (1989), Београд: Историјски институт, стр. 223- 232.
- Рамач, Ј. (1995) Руснаци у Ђурђево по конц XIX вику, *Шветлосц*, 1, Нови Сад: Руске слово, стр. 88–103.
- Рамач, Ј. (2017) Руснаци у Новим Садзе од 60-их рокох XVIII по конц XIX века, *Русинистични студиј – Ruthenian Studies*, 1, Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду, стр. 123-141.
- Рамач, Ј. (2007) *Руснаци у Јужней Угорскеј (1745–1918)*, Нови Сад: Войводянска академия наукох и уметносцох.
- Risaković V. Jovanu Hraniloviću, у: *Храниловићева споменица. О 70-годишњици његовог рођења (18 децембра 1855–1925)*, уредница Рисакловић-Југовић, В. (1925) Нови Сад: Новосадска секција Југословенског новинарског удружења, стр. 20-37.
- Споменица ослобођења Војводине 1918.* (1929), Нови Сад: штампарија Јовановић и Богданов.
- Тамаш, Ју. (1997). *История русской литературы*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Тамаш, Ју. (1992) *Руски Керестур, літопис и история, (1745-1991)*, Руски Керестур: МЗ Руски Керестур.
- Храниловићева споменица. О 70-годишњици његовог рођења (18 децембра 1855–1925)*, уредница Рисакловић-Југовић, В. (1925) Нови Сад: Новосадска секција Југословенског новинарског удружења.
- Цап, М. М. (1996) *Церква и школа у Коцуре*, Нови Сад: Грекокатоличка парохија св. Петра и Павла.
- Шимуновић-Бешлин, Б. (2007) *Просветна политика у Дунавској бановини: 1929-1941*, Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду – Одсек за историју.

Ђura Hardi

University in Novi Sad, Faculty of Philosophy –
Department of History, Novi Sad

RUSYNS FROM BAČKA AND JOVAN HRANILOVIĆ, AT
THE TIME OF THE UNIFICATION OF VOJVODINA WITH
THE KINGDOM OF SERBIA

Abstract

At the Great National Assembly of Serbs, Bunjevci and other Slavs from Bačka, Banat and Baranja, held in Novi Sad on November 25, 1918, the Rusyns were among ethnic groups who took part. Historiography states that among 757 attendees, 21 were Rusyn. Owing to their participation in the Great National Assembly, this small Slavic national community (in 1921, there were 12071 of them living in Bačka) made its contribution to the unification of the territories of the future province of Vojvodina with the Kingdom of Serbia. The author of this paper, on the basis of archival materials that remained unknown until now, aims to illustrate the circumstances of the arrival of the Rusyns to the Great National Assembly in 1918. Their delegates came from the municipalities of Ruski Krstur, Kucur, Stari Vrbas, Đurđevo and Novi Sad. Apart from Krstur, the Rusyns of Bačka lived together with people of other nationalities and religions, and the election of assembly members reflected the national distribution of the population in these towns and communities. Đurđevo was seat to a joint Serbian-Rusyn local council (this was an institution of the transitory government at the time of the collapse of Austria-Hungary) which organized the election of the assembly members. In Kucura, where the Rusyns were the majority population, the selected delegates included three Rusyns, a Hungarian and a German delegate. The multinational population of these Vojvodina towns showed solidarity even at times of political crises, acting as a unified political community. Among the most renowned members of the Great National Assembly was also a Greek Catholic priest from Novi Sad by the name of Jovan Hranilović (1855-1924). This poet, journalist and politician of Yugoslav persuasion left a notable mark on the cultural and social life of Novi Sad. Hranilović opened the Great National Assembly and acted as one of its chairmen. The author of this paper shows that Hranilović in fact represented the Rusyns at the Great National Assembly and that he was their champion and their organizer. He worked for several decades as a Rusyn priest in Novi Sad, an archdeacon in the Greek Catholic eparchy of Križevci for Bačka and Syrmia. To this day, researchers were unaware of the fact that Hranilović was elected as a member of the Assembly on November 23, at the assembly of the Rusyns from Novi Sad. This fact, along with numerous others, disputes a widely held belief that the Greek Catholic clergy among Rusyns were against the unification with the Kingdom of Serbia.

Key words: *Rusyns in Serbia, the Great National Assembly of November 25, 1918, Jovan Hranilović, the Greek Catholic Church, the history of Novi Sad, Đurđevo (Djurđevo) 1918, Kucura 1918*